

**PROTECȚIA MEDIULUI SAU DEZVOLTAREA ECONOMICĂ –
O FALSĂ DILEMĂ?**

**ENVIRONMENTAL PROTECTION OR ECONOMIC DEVELOPMENT –
A FALSE DILEMMA?**

Elena ARAMĂ,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID:0000-0002-6406-3743

Ion JECEV,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-4300-1674

Natura nu a fost făcută pentru a fi schimbată.

(Jerome Klapka Jerome)

CZU: 341.232:502.131.1

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8355144>

Rezumat. Globalizarea și schimbările climatice demonstrează clar că este necesară intensificarea cooperării statelor la nivel internațional, căci problemele de mediu nu se opresc la frontierele statelor. Dreptul la un mediu neprimejdios este un drept fundamental al omului, el vizează toate societățile și statele, iar dilema protecția mediului și dezvoltarea economică trece prin paradigma dezvoltării durabile. În afară de eforturi legislative sunt indispensabile și acțiuni ale fiecărui om, bazate pe schimbarea de atitudine față de mediul înconjurător.

Cuvinte-cheie. Protecția mediului, dezvoltare economică, globalizare, drept internațional al mediului, principiul precauției.

Summary. Globalization and climate change clearly demonstrate the need to step up state cooperation at international level, as environmental issues do not stop at state borders. The right to an unworthy environment is a fundamental human right, it targets all societies and states, and the dilemma of environmental protection and economic development goes through the paradigm of sustainable development. In addition to legislative efforts, actions by every person are indispensable, based on a change in attitude towards the environment.

Keywords. *Environmental protection, economic development, globalization, international environmental law, precautionary principle.*

Ziua Mondială a Mediului sau Ziua Mediului Înconjurător, este aniversată în fiecare an pe data de 5 iunie, fiind instituită la 15 decembrie 1972 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pentru celebrarea Conferinței „Ecologia Umană” de la Stockholm și reprezintă elementul cel mai important al „Programului pentru Mediu” al Națiunilor Unite (UNEP). Iar dreptul la un mediu sănătos a fost recunoscut la nivelul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite printr-o rezoluție susținută pe larg de statele-membre (voturi împotriva nu au fost, doar 8 state s-au abținut) ca un drept al omului la 28 iulie 2022. Și la nivel național constatăm că în art.37 al Constituției Republicii Moldova, este specificat că *fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate* [1]. Desigur, am putea discuta dacă un „mediu neprimejdios” este echivalent cu un „mediu sănătos”, dar considerăm că termenul din Constituția noastră indică programul minimum pe care și-l asumau încă în 1994 statul și societatea noastră în lupta pentru a instaura și menține un mediu sănătos. Direcția este una reușită, actuală, având în vedere obținerea de Republica Moldova a statutului de stat candidat pentru integrarea europeană, acum un an în urmă. Strategia Moldova 2030 a indicat că un pilon de bază al Strategiei este dreptul la un mediu sănătos, trăgând un semnal de alarmă pentru a responsabiliza autoritățile, dar și fiecare cetățean, locuitor al țării, în vederea realizării legăturii dintre bunăstarea proprie și calitatea mediului, importanța resurselor naturale, astfel încât activitățile umane să se desfășoare în armonie cu mediul înconjurător.

În literatura de specialitate dintr-o serie de state europene, precum Franța, Germania, Polonia, Cehia, Ungaria sau Anglia, este susținut faptul că obiectul dreptului mediului reunește dialectic raporturile juridice legate de două activități fundamentale, respectiv protecția și crearea mediului înconjurător [2]. Pentru ca omul să beneficieze de acest drept trebuie revăzute politicile de mediu, în special cele ce țin de protecția mediului în condițiile unei dezvoltări economice care a fost impusă de regulile pieței, ceea ce constituie o problemă majoră astăzi.

Protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare

durabilă a societății pe viitor [3]. Problematika mediului „înconjurător” – subiect aparent facil de dezbătut și „generos în oferte” de exprimare spontană, dar nu întotdeauna foarte documentată – este, în realitate, unul complex (datorită inter și multidisciplinarității sale) și deosebit de delicat [4].

În contextul globalizării problemelor ecologice, protecția mediului este o prioritate a întregii omeniri, statele și comunitatea internațională, conștiente de insuficiența și fragmentarea răspunsului la problemele globale cauzate de poluare, au întreprins măsuri pentru extinderea și consolidarea reglementărilor relevante atât în plan intern, cât și pe plan internațional, menite să asigure protecția tuturor factorilor de mediu. Un asemenea fenomen este perceptibil mai ales în privința principiilor sale în general, și a celor fundamentale în special, amploarea căruia a condus nemijlocit la formarea și afirmarea unor principii comune de drept național și internațional [5].

Fundamentarea unei poziții științifice care să argumenteze particularitățile raporturilor juridice de mediu este posibilă doar prin prisma recunoașterii existenței unei ramuri distincte de dreptul mediului. Până nu demult, omul nu-și punea întrebarea în ce privește posibilitatea epuizării resurselor naturale. Astăzi, tot mai des în discuțiile cetățenilor, în sursele mass-media și în rapoartele guvernamentale sunt abordate subiecte ce țin de problema ecologică, situație generată de împrejurările de mediu, dar și de cele de ordin social, economic și politic [6]. Iar activitatea de protecție a mediului nu se poate desfășura în mod eficient decât în condițiile existenței unui cadru legislativ și a unei structuri instituționale adecvate [7].

O problemă majoră a dreptului mediului o reprezintă pretutindeni, scrie profesorul Mircea Duțu (adăugăm – mai ales în Republica Moldova) cea a efectivității sale, rezultată în primul rând din confruntarea stării legale cu situația reală exprimată prin datele aferente realităților social-juridice și judiciare. „Normele de mediu apar peste tot, aplicarea lor nicăieri”; această constatare sugestivă prin formularea sa, dar și adevărată, din păcate, pe conținutul ei pentru realizarea generală a prescripțiilor ramurii de drept devine o preocupare tot mai evidentă deopotrivă în planul analizei teoretice și în cel al acțiunii practice. Se caută explicații, se identifică o serie de cauze, se propun remedii, se așteaptă și se avansează căi de progres. Una din posibilitățile din ce în ce mai des invocate spre depășirea impasului o reprezintă „o veritabilă revoluție juridică”, una care să înceapă „în fine, cu a lua în serios dreptul mediului” [8].

Normativitatea, constituie unul din cele mai complexe și intens dezvoltate instrumente de ocrotire a mediului [9], scopul căreia reprezintă

determinarea limitelor de acțiune asupra mediului înconjurător [10]. Iar recunoașterea și garantarea dreptului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic are loc atât la nivelul legislațiilor naționale, cât și în planul reglementărilor internaționale [11].

Politica europeană de mediu se bazează pe principiile precauției, prevenirii și corectării poluării la sursă și pe principiul „poluatorul plătește”. Programele multianuale de acțiune pentru mediu stabilesc cadrul pentru viitoarele acțiuni în toate domeniile politicii de mediu. Ele sunt integrate în strategiile orizontale și sunt luate în considerare în negocierile internaționale în materie de mediu. Politica de mediu a început recent să ocupe un loc central în procesul de elaborare a politicilor UE, Comisia Europeană lansând Pactul verde european (2019) ca principal motor al strategiei sale de creștere economică. Drept temei juridic servește articolul 11 și articolele 191-193 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE). UE are competența de a acționa în toate domeniile politicii de mediu, precum poluarea aerului și a apei, gestionarea deșeurilor și schimbările climatice. Sfera de aplicare a competenței sale este limitată de principiul subsidiarității și de cerința unanimității în Consiliu în ceea ce privește aspecte de natură fiscală, amenajarea teritoriului, utilizarea terenurilor, gestionarea cantitativă a resurselor de apă, alegerea surselor de energie și structura aprovizionării cu energie.

Referindu-ne la origini și evoluție, constatăm că bazele politicii de mediu a UE au fost puse în cadrul Consiliului European de la Paris din 1972, unde (în urma primei conferințe ONU privind mediul) șefii de stat sau de guvern au declarat că este nevoie de o politică comunitară de mediu care să însoțească expansiunea economică și au solicitat un program de acțiune. Actul Unic European din 1987 a introdus un nou titlu, „Mediul”, care a oferit primul temei juridic pentru o politică de mediu comună care are drept obiective conservarea calității mediului, protejarea sănătății umane și asigurarea unei utilizări raționale a resurselor naturale. Revizuirile ulterioare ale tratatului au consolidat angajamentul Uniunii față de protecția mediului și rolul Parlamentului European în dezvoltarea acesteia. Prin Tratatul de la Maastricht (1993), mediul a devenit oficial un domeniu de politică al UE, s-a introdus procedura de codecizie, iar votul cu majoritate calificată în Consiliu a devenit regulă generală. Tratatul de la Amsterdam (1999) a stabilit obligația de a integra protecția mediului în toate politicile sectoriale ale UE, în vederea promovării dezvoltării sustenabile. În Tratatul de la Lisabona (2009), „combaterea schimbărilor climatice” (2.5.2) a devenit un obiectiv de sine stătător, la fel ca dezvoltarea sustenabilă în

relațiile cu țările terțe. Prin Tratatul de la Lisabona, UE a căpătat, de asemenea, personalitate juridică, ceea ce îi permite să încheie acorduri internaționale.

Politica de mediu europeană se bazează pe principiile precauției, prevenirii și corectării poluării la sursă și pe principiul „poluatorul plătește”. Principiul precauției este un instrument de gestionare a riscurilor care poate fi invocat atunci când există o incertitudine științifică cu privire la un posibil risc la adresa sănătății umane sau a mediului, provenit dintr-o anumită acțiune sau politică. De exemplu, dacă apar incertitudini cu privire la posibilele efecte periculoase ale unui produs și dacă, în urma unei evaluări științifice obiective, ele persistă, pot fi date instrucțiuni pentru oprirea distribuției produsului sau eliminarea sa de pe piață. Astfel de măsuri trebuie să fie nediscriminatorii și proporționale și trebuie revizuite imediat ce există informații științifice suplimentare.

Principiul „poluatorul plătește” este pus în aplicare prin intermediul Directivei privind răspunderea pentru mediul înconjurător, care vizează să prevină sau să remedieze daunele aduse mediului, și anume, speciilor sau habitatelor naturale protejate, apei și solului. Operatorii care desfășoară anumite activități profesionale, precum transportul de substanțe periculoase sau activități care presupun evacuări în apă, trebuie să ia măsuri preventive în cazul unui pericol iminent pentru mediu. Dacă s-au produs deja pagube, operatorii sunt obligați să adopte măsurile adecvate pentru remedierea acestora și să suporte cheltuielile aferente. Domeniul de aplicare al Directivei a fost extins de trei ori pentru a include gestionarea deșeurilor extractive, funcționarea siturilor geologice de stocare și, respectiv, siguranța activităților petroliere și gaziere offshore.

În plus, de când a apărut pentru prima dată în urma unei inițiative a Consiliului European de la Cardiff din 1998, integrarea preocupărilor legate de mediu în alte domenii de politică ale UE a devenit un concept important în politicile europene. În ultimii ani, integrarea politicii de mediu a înregistrat progrese semnificative, de exemplu, în domeniul politicii energetice, cum s-a văzut în dezvoltarea în paralel a pachetului energie/climă al UE sau în Foaia de parcurs pentru trecerea la o economie competitivă cu emisii scăzute de dioxid de carbon până în 2050.

În decembrie 2019, Comisia a lansat Pactul verde european, care ar trebui să contribuie la orientarea politicilor UE către transformarea Europei în primul continent neutru climatic din lume. Cadrul de bază cuprinde următoarele:

A. Programele de acțiune pentru mediu

Începând din 1973, Comisia elaborează programe de acțiune pentru mediu (PAM) multianuale, care stabilesc viitoarele propuneri legislative și obiective pentru politica de mediu a UE. În mai 2022, a intrat în vigoare cel de-al optulea PAM ca agendă comună a UE convenită pe cale juridică pentru politica de mediu până la sfârșitul anului 2030.

Programul reafirmă angajamentul UE față de viziunea din cel de-al șaptelea PAM pentru 2050: asigurarea unei bune calități a vieții pentru toți, respectând totodată limitele planetei.

Noul program sprijină obiectivele de mediu și climatice ale Pactului verde european și se bazează pe acestea și oferă un cadru care să permită realizarea a șase obiective prioritare: - atingerea obiectivului pentru 2030 de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră și obținerea neutralității climatice până în 2050; - creșterea capacității de adaptare, consolidarea rezilienței și reducerea vulnerabilității la schimbările climatice; - promovarea unui model de creștere regenerativă, decuplarea creșterii economice de utilizarea resurselor și degradarea mediului și accelerarea tranziției către o economie circulară; - urmărirea obiectivului zero poluare, inclusiv pentru aer, apă și sol și protejarea sănătății și a calității vieții europenilor; - protejarea, conservarea și refacerea biodiversității și îmbunătățirea capitalului natural, în special a aerului, apei și solului și a ecosistemelor forestiere, de apă dulce, de zonă umedă și marine; - reducerea presiunilor asupra climei și mediului legate de producție și consum, în special în domeniile energiei, dezvoltării industriale, clădirilor și infrastructurii, mobilității și sistemului alimentar.

B. Strategii orizontale

UE a introdus prima sa strategie de dezvoltare durabilă (SDD) în 2001, incluzând astfel o dimensiune de mediu în Strategia de la Lisabona. Ca răspuns la Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, adoptată în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite din septembrie 2015, Comisia a publicat în 2016 o comunicare intitulată „Următorii pași către un viitor european durabil - Acțiunea europeană pentru durabilitate”, prezentând modul în care pot fi integrate obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) în prioritățile de politică ale UE.

În ianuarie 2019, Comisia a prezentat un document de reflecție privind ODD intitulat „Către o Europă durabilă până în 2030”; acesta prezintă trei scenarii pentru viitor. Parlamentul European și-a exprimat sprijinul pentru scenariul care merge cel mai departe și care propune orientarea tuturor acțiunilor UE și ale statelor membre prin definirea unor ținte spe-

cifice de punere în aplicare a ODD, propunerea de rezultate concrete pentru 2030 și instituirea unui mecanism de raportare și monitorizare a progreselor legate de ODD.

În 2011, UE și-a adoptat strategia în domeniul biodiversității pentru 2020, care reflecta angajamentele asumate în cadrul Convenției ONU privind diversitatea biologică (CBD), principalul acord internațional privind biodiversitatea, la care UE este parte. Ca o contribuție la discuțiile privind un cadru mondial post-2020 pentru biodiversitate (Conferința ONU din 2022 privind biodiversitatea - COP15), în mai 2020, Comisia și-a prezentat Strategia privind biodiversitatea pentru 2030 ca un plan cuprinzător, ambițios și pe termen lung de protejare a naturii și de inversare a degradării ecosistemelor. În iunie 2021, Parlamentul European a aprobat această strategie și a făcut și alte sugestii pentru consolidarea sa.

În cadrul Pactului verde european, în mai 2020, Comisia Europeană a prezentat Strategia „De la fermă la consumator”, care urmărește să asigure sisteme alimentare echitabile, sănătoase și ecologice. Parlamentul European a aprobat în mare măsură viziunea și obiectivele acestei strategii în octombrie 2021.

C. Cooperarea internațională în domeniul mediului

UE are un rol fundamental în negocierile internaționale în domeniul mediului. UE este parte la numeroase acorduri mondiale, regionale sau subregionale în domeniul mediului, care vizează o gamă largă de chestiuni, printre care protecția naturii și biodiversitatea, schimbările climatice și poluarea transfrontalieră a aerului sau a apei. UE a contribuit la elaborarea mai multor acorduri internaționale majore adoptate în 2015 la nivelul ONU, cum ar fi Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă (care include cele 17 ODD mondiale și cele 169 de ținte aferente), Acordul de la Paris privind schimbările climatice și Cadrul de la Sendai pentru reducerea riscurilor de dezastre. În același an, Uniunea a devenit parte la Convenția privind comerțul internațional cu specii ale faunei și florei sălbatice pe cale de dispariție (CITES).

D. Evaluarea impactului asupra mediului și participarea publicului

Anumite proiecte (private sau publice) care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, de exemplu, construirea unei autostrăzi sau a unui aeroport, fac obiectul unei evaluări a impactului asupra mediului (EIM). De asemenea, o serie de planuri și programe publice (de exemplu, privind utilizarea terenurilor, transporturile, energia, deșeurile sau

agricultura) fac obiectul unui proces similar care poartă denumirea de evaluare strategică de mediu (SEA). În cazul acesteia, aspectele ecologice sunt deja integrate în etapa de planificare, iar posibilele consecințe sunt avute în vedere înainte de aprobarea sau autorizarea unui proiect, pentru a se asigura un nivel ridicat de protecție a mediului. În ambele situații, consultarea publicului reprezintă un aspect fundamental. Acest lucru se datorează Convenției de la Aarhus, un acord multilateral de mediu sub egida Comisiei Economice pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite (CEE-ONU), care a intrat în vigoare în 2001 și la care UE și toate statele sale membre sunt părți, Republica Moldova este Parte de asemenea. Convenția garantează publicului trei drepturi: participarea publicului la luarea deciziilor în probleme de mediu, accesul la informațiile referitoare la mediu deținute de autoritățile publice (de exemplu, privind starea mediului sau starea sănătății oamenilor atunci când este afectată de starea mediului) și accesul la justiție în cazul încălcării celorlalte două drepturi.

E. Punerea în aplicare, asigurarea respectării și monitorizarea

Legislația UE în domeniul mediului a fost elaborată începând cu anii 1970. În prezent, sunt în vigoare câteva sute de directive, regulamente și decizii în acest domeniu. Însă eficacitatea politicii europene de mediu este determinată în mare parte de punerea sa în aplicare la nivel național, regional și local, iar aplicarea defectuoasă și neasigurarea cum se cuvine a respectării reprezintă în continuare o problemă majoră. Monitorizarea - atât a stării mediului, cât și a nivelului de aplicare a legislației UE în domeniul mediului - este fundamentală.

Pentru a contracara diferențele mari dintre statele membre în ceea ce privește punerea în aplicare, Parlamentul European și Consiliul au adoptat în 2001 criteriile minime (neobligatorii) pentru inspecțiile de mediu. Pentru a îmbunătăți asigurarea respectării legislației UE în domeniul mediului, statele membre trebuie să prevadă sancțiuni penale eficace, proporționale și cu efect de descurajare pentru cele mai grave infracțiuni în domeniul mediului. Printre acestea se numără, de exemplu: evacuarea sau eliberarea ilegală de substanțe în aer, apă sau sol, comerțul ilegal cu specii ale faunei și florei sălbatice, comerțul ilegal cu substanțe care afectează stratul de ozon și transportul ilicit sau deversarea ilicită de deșeuri. Rețeaua Uniunii Europene pentru punerea în aplicare și respectarea legislației din domeniul mediului (IMPEL) este o rețea internațională a autorităților din domeniul mediului din statele membre ale UE, statele în curs de aderare și statele candidate, precum și din Norvegia, creată pentru a îmbunătăți asi-

gurarea aplicării prin furnizarea unei platforme pentru schimbul de idei și de bune practici între factorii de decizie politică, inspectorii de mediu și responsabilii cu asigurarea respectării.

În mai 2016, Comisia a lansat evaluarea punerii în aplicare a politicilor de mediu, un nou instrument conceput să contribuie la punerea în aplicare pe deplin a legislației UE din domeniul mediului, care este strâns legat de verificarea adecvării (Programul privind o reglementare adecvată și funcțională - REFIT) obligațiilor de monitorizare și raportare în temeiul legislației UE existente, în vederea simplificării sale și a reducerii costurilor.

În 1990, a fost înființată Agenția Europeană de Mediu (AEM), cu sediul la Copenhaga, pentru sprijinirea dezvoltării, punerii în aplicare și evaluării politicii de mediu și pentru informarea publicului larg pe această temă. În 2020, Agenția a publicat cel de-al șaselea raport privind starea mediului care analizează starea mediului și perspectivele în acest sens în Europa.

De asemenea, UE administrează Programul european de observare a Pământului (Copernicus), care furnizează date de observare prin satelit privind terenurile, mediul marin, atmosfera și schimbările climatice. În ceea ce privește poluanții eliberați în aer, apă și sol, Registrul European al Poluanților Emiși și Transferați (E-PRTR) furnizează date esențiale referitoare la mediu de la peste 30 000 de instalații industriale din UE.

Rolul Parlamentului European

Parlamentul European are un rol major în formularea legislației UE în domeniul mediului. În cea de-a opta legislatură (2014-2019), Parlamentul s-a ocupat de acte legislative care decurg din planul de acțiune pentru economia circulară (privind deșeurile, bateriile, vehiculele scoase din uz, depozitarea deșeurilor etc.), de chestiuni legate de schimbările climatice (ratificarea Acordului de la Paris, partajarea eforturilor, contabilizarea exploatarea terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultura în cadrul angajamentelor UE în materie de schimbări climatice, reforma sistemului de comercializare a certificatelor de emisii etc.) și altele.

Parlamentul a recunoscut în mod repetat că este nevoie ca o mai bună punere în aplicare să devină o prioritate-cheie. Într-o rezoluție pe tema „optimizarea avantajelor obținute de pe urma măsurilor UE în domeniul mediului: creșterea încrederii prin ameliorarea cunoștințelor și a capacității de reacție”, Parlamentul a criticat nivelul nesatisfăcător al punerii în aplicare a legislației în domeniul mediului în statele membre și a prezentat o serie de recomandări pentru o punere în aplicare mai eficientă,

precum diseminarea celor mai bune practici între statele membre și între autoritățile regionale și locale. În cursul celei de-a noua legislaturi (2019-2024), Parlamentul European a jucat un rol-cheie în discutarea propunerilor prezentate de Comisia Europeană în cadrul Pactului verde european, atât răspunzând la propuneri, cât și indicând direcțiile în care dorește să vadă noi obiective ambițioase și acțiuni. În octombrie 2021, Parlamentul a adoptat Regulamentul Aarhus modificat, negociat cu statele membre în vederea extinderii accesului la informații, a participării publicului la luarea deciziilor și a accesului la justiție în probleme de mediu.

La etapa actuală, constatăm că atunci când se semnează Convenții majore la nivel internațional statele sărace sunt mai reticente, căci se tem că vor deveni și mai sărace, respectând limitele impuse de aceste convenții. Când problema se pune tranșant: Protecția mediului sau propria dezvoltare, este loc de chibzuiți îndelungate, afirmă un autor francez [12].

Cu criza energetică am văzut și noi, cum unele măsuri de protecție au cedat în fața necesităților stringente ale oamenilor de a se încălzi – centralele termice funcționează pe păcură, care este mai poluantă, combinatul metalurgic de la Râbnița primește autorizație de funcționare, deși nu îndeplinește condițiile de protecție a mediului.

În istoria dreptului mediului s-a observat că primii care au bătut un semnal de alarmă nu au fost politicienii sau afaceriștii, ci ecologiștii, în special asociațiile benevole îngrijorate de distrugerea naturii. Este bine cunoscut faptul că în timp ce nevoile sunt nelimitate, resursele sunt limitate, iar antreprenorii trebuie să adopte măsuri care să vizeze reducerea tensiunii dintre nevoi și resurse prin intermediul unei politici adecvate de protecție a mediului înconjurător.

La origine a fost Clubul de la Roma STOP CREȘTERE ori Limitele creșterii, fondat în 1968 și considerat atunci a fi o mișcare marginală, dar care a pătruns adânc în societatea italiană, unul din liderii mișcării spunea, că are întâietate în a se răzvrăti contra ignoranței sinucigașe a omenirii cu privire la adevărata sa condiție. Raportul acestui club din 1972 a fost ca o undă de șoc pentru omenire. Printre membrii acestui Club au fost și așa personalități ca Vaclav Havel și Mihail Gorbaciov, dar și Mugur Isărescu, România. Aurelio Peccei, primul președinte al clubului era de părerea categorică: „Omenirea va avea viitor numai dacă va înceta risipa de resurse”. La 50 de ani de la acel raport, unul din autorii lui, Dennis Meadows, spunea într-un interviu recent că dacă în 1972 schimbările climatice nu erau încă o amenințare, erau amintite doar o singură dată în raport, apoi

în 1992 la a 2 ediție a raportului – ele sunt evocate de 7 ori, și în cea mai recentă ediție - de 15 ori [13].

Dar treptat și bogații au înțeles, că egoismul este contraproductiv, iar valoarea mediului va domina treptat mințile oamenilor, care doresc să se protejeze, dar și să protejeze generațiile viitoare. Au apărut fonduri de investiție responsabile social. S-a militat pentru principiul precauției, astfel încât fiecare țară să lupte împotriva a ceea ce ea consideră a fi amenințare gravă și ireversibilă pentru mediul său. Iar actualele probleme ecologice sânt rezultatul dezvoltării insuficiente a economii într-un caz și în altul consecințele nefavorabile pentru mediul ale dezvoltării economice, fără a ține cont de factorii ecologici, în ambele [14].

În țările în curs de dezvoltare s-ar putea să se conștientizeze primejdia, mai ales că ideile de protecție vin din partea foștilor colonizatori, astfel încât fostele colonii s-ar putea să se întrebe ce viclenii se ascund sub protecția mediului.

Oamenii din țările sărace nu înțeleg riscul și necesitatea protecției ca cei din țări bogate. Riscul este plata pentru așteptările exagerate. Nu au aceleași așteptări, că vor doar să iasă din starea de vulnerabilitate și dependență a lor. Dar sunt lucruri pe care fiecare le poate face, gândindu-se la viitorul copiilor și nepoților: a spăla rufele nu neapărat în zilele de sâmbăta, ci în timpul săptămânii, dacă este posibil din punct de vedere al timpului disponibil, a selecta separat deșeurile, de exemplu, sunt voluntari care colectează deșeurile farmaceutice, unele firme s-au specializat în colectarea tehnicii casnice defecte, programul RABLA în România nu numai pentru automobile, dar și pentru electrocasnice și ceva asemănător și în alte țări.

Dar cu siguranță dreptul mediului nu este un drept al bogaților, ci este universal, cu siguranță poluarea nu se oprește la hotar, iar încălzirea globală afectează pe toți. Dreptul mediului implică căutarea unei conștiințe unice planetare, căci nimeni nu se poate salva singur, ci doar împreună cu alții, deci e necesară o solidaritate planetară. Conștiința de mediu este considerată în doctrină ca fiind una din cele mai importante căi de realizare a cointeresării protecției și dezvoltării mediului. Realitatea confirmă însă că această conștiință ecologică sau este doar în formare la multe persoane, sau lipsește, iar consecințele negative asupra mediului sunt evidente. Din aceste motive, se apelează la legislație pentru suplinirea lipsei acestei conștiințe și pentru educarea oamenilor, chiar pe cale coercitivă. Dreptul stabilește regulile de conduită în domeniul mediului, dar și sancțiunile care

pot interveni în situațiile în care aceste reguli se încalcă prin săvârșirea de fapte dăunătoare mediului [15].

Este cert că dilema falsă sau adevărată: dreptul protecției mediului sau dreptul la dezvoltare, trece prin multe implicații. Dar primul pas este formarea unei atitudini corespunzătoare protecției mediului. La noi ea încă nu există, atitudinea puțin receptivă a agenților statului, a judecătorilor în materia protecției mediului reiese din analiza examinării cauzelor contravenționale și penale pentru contravenții și infracțiuni de mediu, aduse în fața lor. Un judecător a arătat într-o conferință din decembrie 2022 că în 50 % din infracțiunile de mediu nu sunt identificați autorii. În astfel de procese probele de obicei sunt insuficiente sau lipsesc cu desăvârșire: îl găsește cu pește, dar nu a fost prins la fața locului. Deci, dacă funcționarii, agenții statului nu sunt îngrijorați, ce să mai zicem despre oamenii ce sunt doar preocupați de supraviețuire? Incendiile devastatoare ale vegetației, sau chiar a pădurii arată lipsa de responsabilitate. Sau - în urma crizei energetice tăierile ilegale ale pădurii devin extrem de îngrijorătoare, suntem atât de egoiști încât pentru a ne încălzi astăzi - negăm dreptul la viață a nepoților? Le furăm viitorul? Aici poate fi citat un pasaj din discursul lui Charles Michel la Adunarea Generală a ONU: „Am abuzat de resursele noastre naturale, am comis acte de război împotriva mediului nostru. Iar acum natura ripostează, ne determină să ne venim în fire, să redevenim umili” [16].

În Raportul din 1984 Lester Brown a menționat că o persoană trebuie să activeze în limitele mediului său fără a le aduce la valori extreme. Nu este vorba de o opoziție oarbă contra progresului, ci de o opoziție contra progresului orb [17]. Lester Brown este autorul noțiunii de dezvoltare durabilă, care include așa componente ca: stabilizarea populației, reducerea dependenței de petrol, utilizarea resurselor regenerabile, conservarea solului, reciclarea materialelor și protejarea sistemelor biologice ale pământului. El chiar a calculat cheltuielile pentru eradicarea sărăciei, alfabetizare și regenerare a resurselor ar trebui 175 miliarde de dolari. Pentru chestiuni militare se cheltuiesc de 4 ori mai mult. Atunci? Brown a făcut o concluzie ce ne vizează pe toți: salvarea Planetei nu este un sport fără spectatori, de fiecare din noi depinde salvarea Terrei. Deci, dacă definim dezvoltarea economică ca una durabilă, în sens că dezvoltarea trebuie să corespundă necesităților prezentului fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface necesitățile, se pare că nu există nici o dilemă și semnul întrebării poate fi cu succes înlăturat. După Conferin-

ța de la Rio de Janeiro din 1992 s-a pus în circulație termenul dezvoltare durabilă, adică o astfel de dezvoltare în care soluțiile economice și cele ecologice să nu fie ostile una alteia, ci complementare. Dezvoltarea durabilă asumată de o țară presupune: progresul social general, acordând atenție necesităților fiecărui om, protecția eficientă a mediului, stoparea și controlarea procesului de încălzire globală și a schimbărilor climatice, asigurarea unui nivel înalt și stabil de creștere economică și implicit a ocupării forței de muncă. Deci, aceste măsuri se referă la stat, autoritățile lui. Dar ce putem face fiecare din noi? Să fim responsabili, în primul rând, căci în mod justificat s-a spus că regresul în responsabilitatea socială și umană a dus la degradarea mediului, astfel încât o inversare a datelor problemei – un progres în responsabilizarea fiecărui și a tuturor poate fi un element în ameliorarea situației. Acesta va fi primul pas, care va fi completat de următorii, astfel încât participarea cât mai largă să se sprijine atât pe posibilitățile societății, adică să aibă resurse, acces la tehnologii, dar și motivarea, stimulentele acordate membrilor societății. În contextul îngrijorărilor pentru calitatea mediului a apărut noțiunea de economie a mediului ca o disciplină care studiază impactul financiar al politicilor de mediu. Și dreptul internațional s-a sesizat prin organizarea cursului de Drept internațional al mediului, au fost publicate studii și chiar manuale de Drept internațional al mediului. Formarea și afirmarea dreptului internațional al mediului au loc, în fapt, la sfârșitul anilor 1960, atunci când criza ecologică mondială, favorizată de acțiunea conjugată a unei multitudini de factori, a impus cooperarea dintre state ca mijloc de stopare și atenuare a efectelor sale [18]. În Anglia au apărut mai multe studii ce bat un semnal de alarmă și îndeamnă guvernării să coopereze la nivel interstatal, internațional. Și în doctrina franceză s-a atenționat asupra faptului că având în vedere ritmul accelerat de schimbări, gradul de interacțiune a statelor, multiplicarea problemelor legate de schimbările climei fac puțin probabilă existența unui nivel înalt de încredere în viitorul planetei. Acest sentiment de neîncredere este alimentat de situația în care statele au încheiat multiple convenții, tratate (mai mult de 300), dar instrumente de punere în aplicare și de valorizare a lor sunt puține. Mai mult decât atât chiar și unele convenții deja încheiate au fost elaborate de urgență, legătura dintre ele lasă de dorit și nu creează impresia unei rețele, ci a unor spații paralele consideră S. Maljean-Dubois [19].

În domeniul științific și al educației juridice a fost parcurs un segment important al drumului spre asigurarea dreptului la un mediu sănătos, în-

cepând cu introducerea disciplinei de Drept ecologic în facultățile universităților, în primul rând, al facultăților de drept și continuând cu Dreptul mediului, sau mai recent - Dreptul mediului și al climei până la Dreptul internațional al mediului. Un manual francez de Drept internațional al mediului, operă a cooperării doctrinarilor din diverse centre universitare și de cercetare a ajuns deja la a patra ediție, ceea ce denotă un interes crescând al opiniei publice față de problemele ecologice și eforturile internaționale de soluționare a acestor probleme. Sunt prezente atenționări asupra problemelor majore care nu țin cont de frontierele statelor ca – emisia gazelor de seră, micșorarea numărului de unități ale florei și faunei ce duce la diminuarea biodiversității, poluarea nu numai la nivel spațiului aerian național, dar și a mărilor și oceanelor [20]. Deci, de fiecare dintre noi, inclusiv de comunitate, depinde să descopere potențialul ecologic al economiei, să utilizeze grijuliu resursele naturale și astfel să nu compromită viitorul generațiilor. Așa cum arăta Abraham Lincoln Cel mai bun mod de a prevedea viitorul este de a-l crea [21]. Să muncim deci pentru a crea viitorul, ca el să existe nu numai pentru noi, ci și pentru generațiile viitoare.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 1, 1994.
2. Trușcă A. M., Particularitățile răspunderii juridice în dreptul mediului, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 44.
3. LEGE Nr. 1515 din 16-06-1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat : 30.10.1993 în Monitorul Oficial Nr. 10.
4. Crețu A. Aspecte teoretico-conceptuale cu privire la intitularea domeniului juridic preocupat de protecția factorilor de mediu. Disponibil:
5. <https://cloud.mail.ru/attaches/16875989052051138221%3B0%3B1?folder-id=0&x_email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f>.
6. Bejenari M. Considerațiuni generale privind principiile fundamentale ale dreptului mediului. Legea și Viața. Ediție specială, martie 2022. p.12-14.
7. Nicolau Ingrid-Ileana. Unele aspecte privind protecția mediului în contextul recesiunii economice. Universitatea „Spiru Haret”, București. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/156901
8. A se consulta: <https://www.studocu.com/ro/document/academia-de-studii-economice-din-bucuresti/ecotehnologii-ecotechnology/aspecte-juridice-ale-activitatii-de-protectie-a-mediului/2314973>
9. Duțu M. Probleme ale efectivității, eficienței și dezvoltării dreptului

mediului în România. Aspecte de drept substanțial și drept procedural. Revista Dreptul (Uniunea Juristilor) nr. 10/2020. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm4dsmzthazq/probleme-ale-efectivitatii-eficientei-si-dezvoltarii-dreptului-mediului-in-romania-aspecte-de-drept-substantial-si-drept-procedural>

10. Зуброва З.М., Ильина О.Ю., Т.Ю. Зуева. Нормативно-правовые аспекты в сфере охраны окружающей среды. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno-pravovye-aspekty-v-sfere-ohrany-okruzhayushey-sredy/viewer>

11. Бринчук М.М. Нормирование качества окружающей среды как фактор качества жизни. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/normirovanie-kachestva-okruzhayushey-sredy-kak-faktor-kachestva-zhizni/viewer>

12. Considerații privind răspunderea civilă în dreptul mediului. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876045460500517275%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

13. Evald F. Le droit de l environnement – un droit des riches? În: *Pouvoirs*, nr 4, 2008, p.14-15.

14. Disponibil: <https://mronline.org/2022/08/10/fifty-years-after-the-limits-to-growth/>

15. Bejan V. Dreptul și securitatea mediului. (Note de curs). Chișinău 2013, p.2. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876080410144737711%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

16. Disponibil: <https://www.consiliul.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/09/24/discours-du-president-charles-michel-a-assemblee-generale-des-nations-unies/>

17. Brown L, State of the World 1984: Worldwatch Institute Report on Progres Toward a Sustainable Society Disponibil: <https://www.State-World-1984-Worldwatch-Sustainable/dp/0393018350>

18. Duțu M. Dreptul internațional al mediului. Disponibil: https://cloud.mail.ru/attaches/16876087520357739939%3B0%3B1?folder-id=500015&x-email=intercom_exim%40mail.ru&cvg=f

19. Maljean-Dubois S. La mise en oeuvre le Droit international de l environnement. Disponibil: https://www.iddri.org/sites/default/files/import/publications/an_0303_maljeandubois_die.pdf

20. Ibidem.

21. Disponibil: <https://ro.warbletoncouncil.org/frases-abraham-lincoln-6807>